

ФІНАНСОВА СКЛАДОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ЯК ОСНОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Досліджено фінансові аспекти децентралізації, проведено аналіз дохідних джерел місцевих бюджетів, визначено напрями трансформації міжбюджетних відносин в контексті забезпечення фінансової самодостатності та самовідтворення регіонів та окремих територій

Ключові слова: децентралізація, фінанси, місцеві бюджети.

Abstract

The financial aspects of decentralization have been investigated, the analysis of revenue sources of local budgets has been carried out, directions of transformation of intergovernmental relations in the context of providing financial self-sufficiency and self-reproduction of regions and separate territories have been determined.

Keywords: decentralization, finance, local budgets.

Вступ

Однією з наймасштабніших реформ за часів незалежності є реформа децентралізації, яка передбачає передачу органам місцевого самоврядування від органів виконавчої влади значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності. Децентралізація спрямована на розширення і зміцнення прав та повноважень адміністративно-територіальних одиниць або нижчих органів та організацій при одночасному звуженні прав і повноважень відповідного центру. Таким чином, повноваження, фінансові ресурси і контроль є фундаментом для формування ефективної моделі місцевого самоврядування.

Базовою складовою реформи децентралізації є фінансова, яка покликана зміцнити спроможність територіальних громад та підвищити рівень соціально-економічного розвитку регіонів шляхом передачі органам місцевого самоврядування додаткових бюджетних повноважень і стабільних джерел доходів для їх реалізації.

Метою дослідження є визначення ролі фінансової складової децентралізації як базового фактору економічного розвитку територіальних громад.

Результати дослідження

Фінансова складова децентралізації є однією з найсуттєвіших, від якої, у великій мірі, залежить успішність функціонування об'єднаних територіальних громад. Збільшення економічно активних суб'єктів підприємницької діяльності, достатня кількість кваліфікованих трудових ресурсів, розвинена промислова та соціальна інфраструктура неможливі без належного рівня економічного розвитку відповідних територій, який, в свою чергу, забезпечується наявністю достатнього обсягу коштів у місцевих бюджетах. Наявність достатніх ресурсів у місцевих бюджетах є запорукою того, що територіальна громада матиме можливість надавати більш якісні послуги своїм жителям, реалізовувати соціальні та інфраструктурні проекти, створювати умови для розвитку підприємництва, залучення інвестиційного капіталу, розробляти програми місцевого розвитку та фінансувати інші заходи для покращення умов проживання жителів громади [1].

Джерелами зазначених коштів є доходи відповідних бюджетів (міських, об'єднаних територіальних громад, селищних, сільських) - податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, отримання яких передбачено законодавством України. Зупинимось на цьому питанні більш детально.

Левову частку у доходах місцевих бюджетів складають надходження від сплати податків і зборів, перелік яких визначений у ПКУ, а в результаті децентралізації здійснений перерозподіл цих податків між державним та місцевими бюджетами. Нині 100% сплачених місцевих податків (податки на майно, єдиний податок, туристичний збір тощо) спрямовуються до загального фонду місцевих

бюджетів. Туди ж спрямовується частина загальнодержавних податків (60% ПДФО, 100% акцизного податку, податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, більшість рентних платежів).

Так у 2017 році частка місцевих податків та зборів у власних доходах місцевих бюджетів (загальний фонд) складала 27,3%, що порівняно з 2014 роком у 39 разів більше. За попередніми прогнозами у 2018 році вона зросте до 30% [2].

Неподатковими надходженнями визнаються: доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності; інші неподаткові надходження. За виключенням плати за ліцензії, пов'язані з виробництвом, торгівлею, експортом та імпортом алкогольних напоїв та тютюнових виробів, неподаткові надходження також майже в повному обсязі залишаються у місцевих бюджетах (плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів, адміністративні штрафи та інші санкції, плата за ліцензії на певні види господарської діяльності, адміністративний збір за проведення державної реєстрації підприємницької діяльності, речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державне мито, орендна плата за водні об'єкти, що надаються в користування на умовах оренди державними адміністраціями та місцевими радами, тощо).

Доходи від продажу капітальних активів (основних фондів, державних запасів і резервів, землі, кошти від реалізації безхазяйного майна) також переважно залишаються у місцевих бюджетах.

Склад доходів різних рівнів місцевих бюджетів та нормативи зарахування доходів до відповідних бюджетів визначаються Бюджетним кодексом, зокрема ст. 66 визначено склад доходів загального фонду обласних бюджетів, ст. 64 – склад доходів бюджету міст обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, ст. 69 - склад доходів загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів, у ст. 69-1 – наведений перелік джерел наповнення спеціального фонду місцевих бюджетів, у ст.71 визначено джерела формування бюджету розвитку [3].

Відповідно до статистичних даних станом на січень 2018 року порівняно до січня 2017 року виконання власних доходів місцевих бюджетів збільшились на 26,3 % або на 3,2 млрд. грн. В цілому, протягом чотирьох років, власні доходи місцевих бюджетів збільшились у 2,8 разів – з 68,6 млрд. грн. у 2014 році до 192,7 млрд. грн. у 2017 році. Зазначена динаміка переконливо свідчить про підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, пошуку резервів їх наповнення, покращення ефективності адміністрування податків і зборів.

Важливу роль у формуванні бюджетної політики і організації бюджетного процесу займає міжбюджетне регулювання, метою якого є перерозподіл фінансових ресурсів між бюджетами для забезпечення відповідності повноважень на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами за відповідними бюджетами та фінансових ресурсів, які мають забезпечувати їх виконання. Ефективність міжбюджетного регулювання полягає не тільки в збалансуванні місцевих бюджетів, а також у створенні стимулів для проведення на регіональному і місцевому рівнях раціональної бюджетної політики, ефективного використання податкового потенціалу, підвищення ефективності бюджетних витрат, що в результаті забезпечить високі темпи соціально-економічного розвитку регіонів.

Варто зазначити, що дохідна частина більшості місцевих бюджетів на сьогодні не відповідає обсягу запланованих видатків і саме тому міжбюджетні трансферти стають важливими інструментами забезпечення їх сталого розвитку. Перелік міжбюджетних трансфертів, які можуть передбачатися у державному бюджеті для місцевих бюджетів, визначено ст. 97 Бюджетного кодексу України, а їх обсяги затверджуються законом про державний бюджет на поточний рік і надаються місцевим бюджетам, які мають взаємовідносини з державним бюджетом [4].

У цілому обсяг міжбюджетних трансфертів, що надаються з державного бюджету місцевим бюджетам на 2018 р, передбачено у сумі 308,4 млрд. грн.

Найбільшу питому вагу в складі трансфертів загального фонду займають субвенції:

- на здійснення державних програм соціального захисту: пільги та житлові субсидії – 73,7 млрд. грн., допомога сім'ям з дітьми, соціальна допомога на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування – 60,7 млрд. грн.;

- медична - 57,4 млрд. грн., яка враховує видатки на надання вторинної, третинної та екстреної медичної допомоги населенню;

- освітня – 61,7 млрд. грн., обсяг якої визначено на основі нової формули виходячи з розрахункової кількості ставок педагогічних працівників, визначеної на підставі навчального навантаження та нормативної наповнюваності класів, а також середньої заробітної плати вчителя в умовах 2018 року [4, дод.6, 7]

Обсяг державної фінансової підтримки на реалізацію інвестиційних програм і проєктів регіонального розвитку на 2018 рік збільшено, порівняно з 2017 роком, і він становить 12,9 млрд грн., у тому числі:

- 6 млрд. грн. – за рахунок Державного фонду регіонального розвитку (з яких за загальним фондом 4 млрд грн, за спеціальним – 2 млрд грн);

- 1,9 млрд. грн. – за рахунок надання субвенції на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад;

- 5 млрд. грн. – за рахунок субвенції здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій.

За результатами горизонтального вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів базова дотація визначена в сумі 8,18 млрд. грн, реверсна – 5,4 млрд. грн проти відповідно 5,9 млрд. грн та 3,9 млрд. грн у 2017 році. Водночас, з кожним роком збільшується кількість самодостатніх і фінансово незалежних бюджетів, які не потребують державної допомоги, оскільки індекс податкоспроможності знаходиться в межах від 0,9 до 1,1 до середнього показника по Україні [4]. Зазначене є свідченням підвищення рівня фінансової забезпеченості місцевих бюджетів та підтвердженням позитивних тенденцій зростання їх ресурсної бази в результаті фінансової децентралізації та формування спроможних об'єднаних територіальних громад.

Висновки

Фінансова складова децентралізації є базисом реформи місцевого самоврядування. На сьогодні вже зроблено ряд позитивних кроків у сфері фінансової децентралізації на законодавчому та організаційному рівнях, що дозволило розширити податкову базу місцевих бюджетів і закріпити за ними близько п'ятдесяти джерел доходів. Передача фінансових ресурсів, видаткових повноважень та відповідальності органам місцевого самоврядування спонукає їх більш раціонально приймати рішення, що стосуються отримання та розпорядження власними коштами (доходами та видатками), здійснювати стратегічне планування соціально-економічного розвитку територіальних громад.

Вектор організації міжбюджетних відносин, в процесі подальшого реформування, має бути спрямований на зменшення залежності місцевих бюджетів від трансфертів з державного бюджету, що стимулюватиме місцеві бюджети до пошуку додаткових джерел доходів для фінансування власних та закріплених повноважень, підвищення ефективності використання одержаних коштів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Децентралізація. Фінанси. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/finance>
2. Результати фінансової децентралізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/finance/gallery>
3. Бюджетний кодекс України. Кодекс № 2456-17 в редакції від 01.01.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
4. Маркович Г. Формування місцевих бюджетів на 2018 рік: міжбюджетні трансферти. Частина III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/news/6634>
5. Про Державний бюджет України на 2018 рік. Закон України від 07.12.2017р. № 2246-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>

Наталія Миколаївна Малініна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м.°Вінниця, e-mail: malininann@gmail.com

Malinina Nataliia M. – PhD in Economics, Associate Professor of Department of Economics of Enterprise and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: malininann@gmail.com